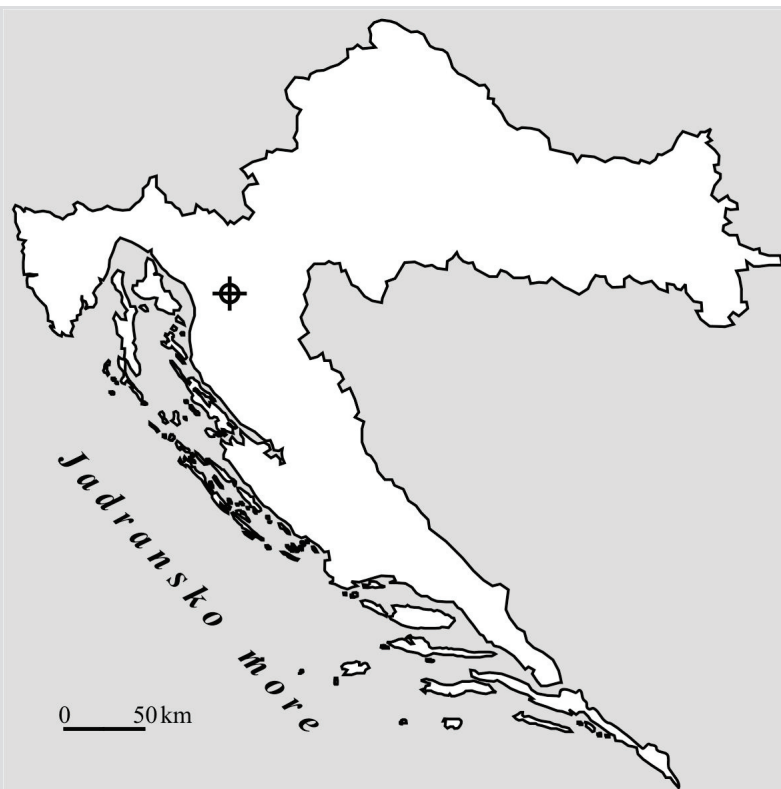

Stručni članak / Professional paper
UDK / UDC 903:551.44](497.5-3 Lika)"634/637"

BRONČANODOBNA POSUDA IZ CRNAČKE ŠPILJE

PIŠE: Jasmina Osterman, dipl.arheolog
Speleološki klub "Ursus spelaeus"
Karlovac
Odsjek za Povijest, Filozofski fakultet
sveučilišta u Zagrebu

Izvadak

U sklopu projekta „Zaštita ogulinske špiljske spužvice“¹ provodila su se, u proljeće 2004. godine, ronilačka istraživanja u Crnačkoj špilji kod Jezerana. Tom prilikom su izronjeni fragmenti prapovijesne keramike, koji su pripadali jednoj većoj posudi. Nakon djelomične restauracije i arheološke obrade posude utvrdilo se da ona pripada kasnom brončanom dobu sa najbližim paralelama u središnjem dijelu Like (špilja Bezdanjača kod Vrhovina). Prostor Jezerana je inače vrlo siromašan arheološkim materijalom pa ovaj nalaz čini značajnu smjernicu u budućim istraživanjima.

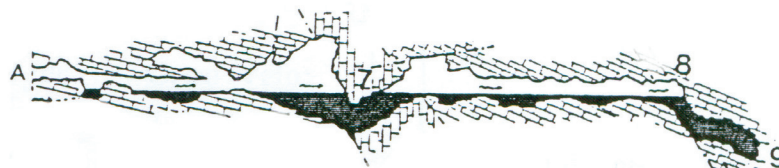
Ključne riječi: Crnačka špilja, Jezerane, kasno brončano doba, špilja Bezdanjača

Key words: Crnačka cave, Jezerane, late bronze age, Bezdanjača cave

PROFIL

CRNAČKA ŠPILJA JEZERANE

0 50m

Ulaz u Crnačku špilju u pperiodu kad iz nje izvire voda

foto: Tihomir Kovačević

Važnost speleoloških objekata kao arheoloških nalazišta već je davno utvrđena i tijekom godina iznova potvrđivana. To je područje, međutim, još uvijek ostalo nedovoljno istraženo i neiskorišteno, pa svaki novi nalaz čini važan dodatak arheološkoj slici kraja. U tom kontekstu treba promatrati i ostatke prapovijesne posude izronjene iz Crnačke špilje kod Jezerana. Tamo su se u proljeće 2004. godine, u sklopu projekta „Zaštita ogulinske špiljske spužvice“, provodila ronilačka istraživanja. Tom prilikom su izronjeni fragmenti prapovijesne keramike, koji su pripadali jednoj većoj posudi. Nakon arheološke obrade i pokušaja restauracije posude, koja se nije mogla zadovoljavajuće izvršiti zbog lošeg stanja keramike uzrokovanog dugim boravkom u vodi, moglo se doći do preciznijih zaključaka o vremenu iz kojeg potječe ovaj nalaz i njegovoj funkciji. Iako se posuda do sada nije uspjela u cijelosti rekonstruirati, uspio se, u osnovnim crtama, utvrditi njen oblik i dimenzije. Visina joj je oko 0.45 m, promjer najšireg dijela trbuha oko 0.31 m a promjer vrata oko 0.08 m. Radi se o blago trbušastoj posudi s dvije trakaste, vertikalne drške

na najširem dijelu trbuha, s dosta uskim, cilindričnim vratom i malo prema van izvijenim obodom. Prijelaz od vrata prema tijelu posude je istaknut plitkom kanelurom. Keramika je tamnosmeđe do crne boje, s primjesama manjih zrna kalcita u fakturi. Posuda pripada srednje gruboj keramici čija je površina jedva zamjetno glačana. Posuda je, kao što je već rečeno, u vrlo lošem stanju, mrvi se na dodir te joj je potrebna dodatna konzervacija.

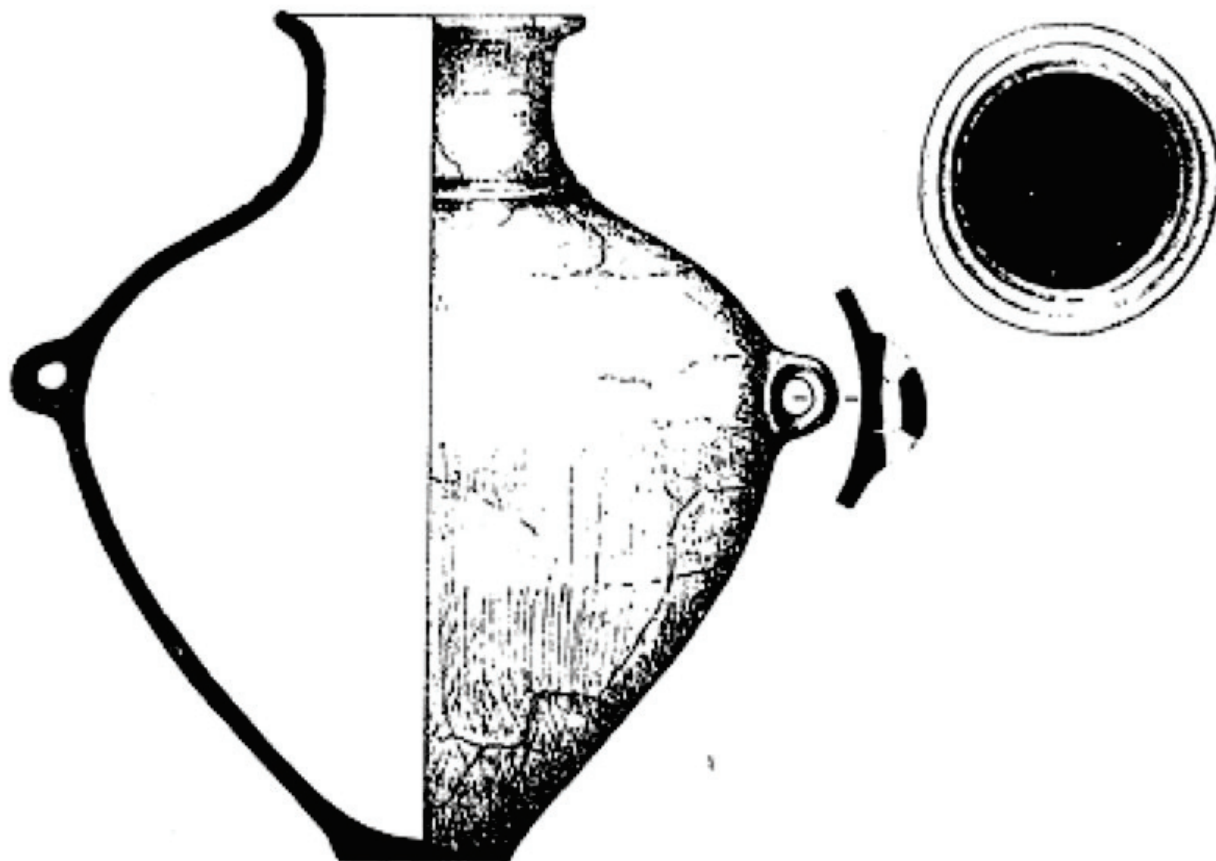
Najbliže analogije nalaze se također na području Like, u špilji Bezdanjači kod Vrhovina. Na ovom lokalitetu je 1964. godine otkrivena nekropola srednjeg i kasnog brončanog doba (Br. C i Br. D stupanj po srednjoeuropskoj kronologiji), čiji je materijal, zbog nepristupačnosti same špilje a time i nedirnutosti nalaza, ključan za tipološku klasifikaciju tog razdoblja na području Like, a i šire. Posuda analogna našem primjerku nađena je unutar „kultnog mjesta“¹ u zapadnom kraku špilje. Radi se o velikom „pitosu“ svjetlosive boje, glačane površine i dvije profilirane vertikalne drške na najširem dijelu trbuha. Prema R. Drechsler-Bižić (1979/1980: 29, 34), koja je istražila špilju i objavila nalaze, ova je posuda služila za čuvanje hrane koja se pripremala prilikom pogrebnog rituala. Dalje analogije

oblika posude nalaze se na Velikoj Gradini u Varvari, na mnogim lokalitetima srednje i sjeverne Bosne (Vis, Pod, Debelo Brdo) i na više lokaliteta na Glasincu. Identično oblikovanje vrata, oboda, istaknutog prelaza prema tijelu posude te vertikalnih trakastih drški nalazimo na drugoj posudi iz Bezdanjače nađenoj u bloku 14.

Uzevši gore navedene analogije posuda iz Crnačke špilje bi pripadala razvijenom srednjem brončanom dobu (Br. C i početak Br. D stupnja).

Da bi odredili njenu funkciju u obzir moramo uzeti smještaj i geomorfološke osobine same špilje. Crnačka špilja (Špilja Crnča) se nalazi nedaleko (oko 1,5 km sjeverozapadno) od Jezerana uz jugozapadno podnožje Velike Kapele. Ulaz je smješten u krajnjem jugoistočnom rubu zavale Crnačkog polja. Položaj ulaza u špilju je $x=49\ 90\ 490\ N$; $y=55\ 15\ 565\ E$ i $z=459\ m.n.m.$ Špilja ima hidrogeološku funkciju estavele tj. u vlažnom dijelu godine ima funkciju izvora, a u sušnijem razdoblju funkciju ponora. Pripada jednostavnom morfološkom tipu iako su prilikom istraživanja uočeni i sporedni, zasad neistraženi, kanali. Duljina istraženih dijelova iznosi 155 m, a pretpostavlja se da je špilja i znatno duža. Špilja je većim dijelom potopljena, što otežava speleološka

Slika 1.: Posuda iz "kultnog mjesta" Špilje Bezdanjače (Drechsler-Bižić, 1979/1980, TXXXVIII/1)

34

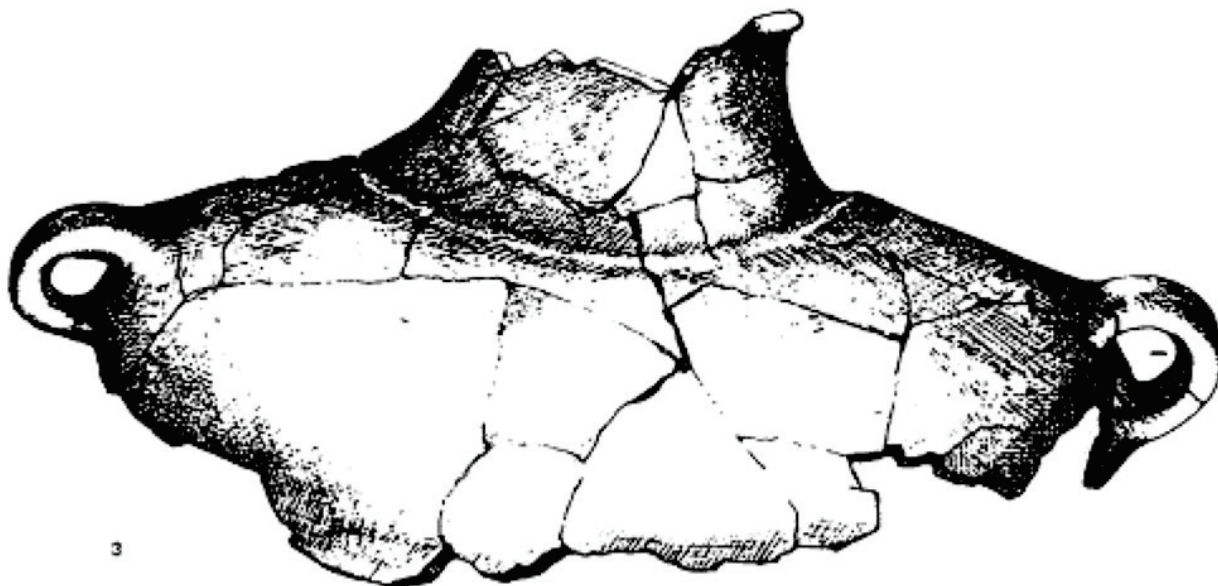
istraživanja, koja su moguća jedino speleoroničkim metodama (Garašić 1991; Garašić i Kovačević 1992; Vasseur 2000). Pružanje glavnog kanala je u prvom dijelu špilje prema sjeveroistoku, a u drugom se dijelu mijenja prema sjeveru. Crnačka špilja je nastala u području koje izgrađuju vapnenci i dolomiti donje krede (K_1^{1+2}). Oni u strukturnom smislu čine

jugozapadno krilo sinklinale Krakar-Kapela koja se pruža dinarskim pravcem (Velić i Sokać 1981; Velić i dr. 1982).²

Uzevši u obzir izgled špilje, a i činjenicu da su u njoj nađeni ostaci samo jedne posude, nameće se zaključak da je ona u prapovijesno doba korištena isključivo kao izvor vode. Pitanje koje se dalje treba postaviti je tko se koristio ovim izvorom.

Crnačka špilja se smjestila na samom rubu Crnačkog polja, na mjestu gdje se počinje izdizati lanac Kapele. Taj prostor danas ima važnu prometnu funkciju, kao mjesto najlakšeg prijelaza spomenutog lanca na širem području. Uvriježena je i već puno puta dokazana činjenica da današnje ceste slijede trase srednjovjekovnih i antičkih putova koji su nastajali na starijim

Slika 2.: Posuda iz Bloka 14 špilje Bezdanjače (Drechsler-Bižić, 1979/1980, TXXXVIII/3)

3

prapovijesnim komunikacijama. Da je ovo područje također imalo takvu funkciju, uz same reljefne karakteristike krajolika, govori i niz arheoloških i povijesnih podataka.³ O postojanju prapovijesnih veza i trgovine ova dva područja govore brojni arheološki nalazi, a ovdje ću spomenuti samo trgovinu baltičkim jantantom koja je na našem području dokazana već od ranog brončanog doba⁴, a da je jedan pravac „jantarnog puta“ išao kroz japodsko područje, govori bogatstvo nalaza na ovom prostoru kroz kasko brončano i cijelo željezno doba.

Dakle, ako se prihvati da je jezeranskim područjem prolazio prapovijesni put i ako se uzme u obzir plodnost Stajničkog, Jezeranskog i Crnačkog polja, nameće se zaključak da je ovdje moralo postojati i prapovijesno naselje. Za sada nema sigurnih arheoloških pokazatelja gdje je to naselje moglo biti, ali da je moralo postojati govori spomenuta povoljnost položaja i činjenica da, do sada, za prostor od Brinja do Modruša ne postoje podaci o nekom prapovijesnom naselju što se ne uklapa u japodsku praksu u ostatku Like⁵. Brojnost gradina na centralnom ličkom prostoru,

njihov raspored po obroncima planina koje uokviruju polja, njihova koncentracija uz glavne prapovijesne putove, sve to govori u prilog mišljenju da bi i plodna jezeranska polja, tj. obronci Kapele oko njih, morali imati istu takvu ulogu.

Zbog neistraženosti ovog prostora i nedostatka drugih podataka, ovaj zaključak stoji samo kao hipoteza, koja bi se budućim arheološkim istraživanjima trebala dokazati. Nalaz brončanodobne posude iz Crnačke špilje jedan je od pokazatelja da su ona nužan preduvjet za razrješavanje bitnih pitanja povijesnog razvoja ovog kraja.

¹ Nositelj projekta je Britanska fondacija Whitley Laing, a provode ga Hrvatsko biospeleološko društvo u suradnji s Prirodoslovno-matematičkim fakultetom u Zagrebu (Biološki i Kemijski odsjek), Hrvatskim prirodoslovnim muzejom u Zagrebu i Hrvatsko-katoličkim zborom „MI“ u Ogulinu. Voditelj projekta je dipl. ing. biol. Jana Bedek.

² Riječ je o većem ognjištu sa ostacima drvene konstrukcije pokraj njega.

¹ Geomorfološki opis špilje napravio je N. Bočić.

² Povijesna i arheološka slika ovoga prostora dana je u doktorskoj disertaciji B. Olujića (Olujić 1999:41-62,104-109)

³ O tome govori nalaz dviju jantarnih perlica na lokalitetu Žamnjak u Istri. (B. Bačić:1959/1960.)

⁴ Gustoća i brojnost gradina u Gackom, Krbavskom, Ličkom polju prikazana je u radovima R. Drechsler-Bižić (Drechsler-Bižić 1956)

i I. Šarića (Šarić 1983).

LITERATURA

Bačić B.,1959/1960.:“Tumuli iz brončanog doba na Maklavunu i Žamnjaku u južnoj Istri“,Jadranski zbornik 4, Rijeka-Pula

Drechsler-Bižić R.,1956.:“Gradine u Lici. Vojna utvrđenja i njihov značaj“, Vesnik vojnog muzeja JNA 3, Beograd

Drechsler-Bižić R.,1979/1980.:“Nekropola brončanog doba u pećini Bezdanjači kod Vrhovina“, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu ser.3, 12-13, Zagreb, 29,34, T XXVIII/1, XXXVIII/3

Garašić M.,1991.:“Speleoronjenje u Crnačkoj špilji pokraj Jezerana (Lika)“, Spelaeologia Croatica 2, 1991 Zagreb, 63

Garašić M., Kovačević T.,1992.:“Speleološki sustav Rokine bezdane u rješavanju hidrogeoloških odnosa u području Male i Velike Kapele (Lika)“, Spelaeologia Croatica 3, Zagreb, 15-22

Olujić B.,1999.:“Japodi od 5. do 1. stoljeća prije Krista. Kultura u prostoru između latenske kontinentalne i jadranske civilizacije“, Disertacija, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet, Zagreb, 41-62, 104-109

Šarić I.,1983.:“Tipološka struktura japodskog egzistencijalnog prostora u Gackom polju“, „Arheološka problematika zapadne Bosne“, Zbornik I, Arheološko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Vasseur F.,2000.:“Ekspedicija ‘Speleoronjenje ‘99’“, Speleo'zin 13, Karlovac, 3-23

Velić I., Sokać B.:“OGK list Ogulin 1 : 100 000“, SGZ Beograd

Velić I.,Sokać B.,Ščavničar B.:“Tumač za OGK list Ogulin 1 : 100 000“, SGZ Beograd

SUMMARY

BRONZ AGE FINDINGS IN CRNAČKA ŠPILJA

‘Zaštita ogulinske špiljske spužvice’ project took place in the spring of 2004. Crnačka špilja was dived into and explored. The remnants of pre-historic pottery were found. Careful archaeological examination concluded that the closest similar finding is to be found in špilja Bezdanjača, therefore placing the Crnačka špilja pottery in the Bronz Age also. This finding is of big importance for both Croatian archaeology and history.